

LENGUA Y LITERATURA CATALANAS

Bearn o la sala de les nines de Llorenç Villalonga: anàlisi comparada de les versions catalana i castellana

Llorenç Villalonga's Bearn o la sala de les nines: Comparative Analysis of the Catalan and Spanish Versions

RAFAEL JAIJO LLORENS¹

Escola de Doctorat de la Universitat Catòlica de València
Rafael.jaijo@ucv.es

Recibido: diciembre de 2021. Aceptado: enero de 2022

Resum: Llorenç Villalonga i Pons fou una de les figures més reeixides de la literatura catalana a la Mallorca del segle xx. La seua producció novel·lística va ser reconeguda tant dintre de les zones de parla catalana com arreu del territori espanyol fins a arribar a consagrar-se com un dels principals exponents de les lletres catalanes del darrer segle. El present article ofereix un estudi comparatiu de *Bearn o la sala de les nines*, novel·la que va marcar un abans i un després en la seua carrera com a escriptor. En concret, s'hi analitzaran les diferències que s'observen entre la versió catalana i la versió castellana de la novel·la, bo i atenent als canvis, les incorporacions i les supressions de text per tal d'esclarir quina de les dues versions fou escrita en primera instància.

Mots clau: Llorenç Villalonga, *Bearn o la sala de les nines*, traducció comparada, literatura catalana, literatura espanyola.

Abstract: Llorenç Villalonga Pons was one of the most successful figures in Catalan literature in twentieth-century in Mallorca. His novelist production was recognized both within the Catalan-speaking areas and throughout the Spanish territory until he was consecrated as one of the main exponents of Catalan letters of the last century. In the present article, a comparative study of the novel *Bearn o la sala de les nines* is carried out which led to the success of the

¹ La present investigació ha rebut l'ajuda econòmica de l'Escola de Doctorat de la Universitat Catòlica de València a través de la convocatòria per a la contractació de personal investigador predoctoral en formació.

author and marked a before and after in his career as a writer. This study aims to analyse the differences seen between the Catalan version and the Spanish version of the novel, based on changes, incorporations and deletions of text in order to clarify which of the two versions was written in the first instance.

Keywords: Llorenç Villalonga, *Bearn o la sala de les nines*, comparative translation, Catalan Literature, Spanish Literature.

I.- INTRODUCCIÓ

Els primers passos de l'escriptor Llorenç Villalonga dintre del món de la literatura foren petites i quasi inapreciables més enllà de les fronteres mallorquines. Les seues primeres novel·les —*Mort de Dama* (1931), *Madame Dillon* (1936)² i *La novel·la de Palmira* (1952)— tingueren un impacte discret en les lletres mallorquines i la seua existència va passar inadvertida per al públic i per als literats catalans. No obstant això, el doctor Villalonga va continuar amb el seu desig de fer literatura i va concebre la novel·la *Bearn o la sala de les nines*, la publicació de la qual marcà una fita central dins la producció villalonguiana, fins al punt de ser considerada com un dels principals exponents de la literatura catalana del seu temps (Pomar 1995). Així, aquesta obra va constituir el centre de la producció novel·lística de l'autor mallorquí, tal com explica Triadú (1982: 100):

Encara que, com hem dit, l'envoltin un cert nombre d'elements que en fan una mena de «matèria» literària indestruïble de tot un mite, *Bearn* ha d'ésser considerada una construcció única i sola. Única en la novel·lística catalana i en l'obra mateixa de Villalonga, dins la qual es mereix una lectura a part, i l'exigeix. Més que una síntesi o summa de l'obra de l'escriptor mallorquí és el centre poderós d'ella, del qual centre, tanmateix, depenen d'altres formulacions donades per l'escriptor a aspectes del mateix tema.

La novel·la de *Bearn* naix com la reacció del seu autor a la crisi i la problemàtica que presentava l'època en la qual va haver de viure, a més de l'enyorança i la nostàlgia que sentia cap a un mític passat que propugnava valors aristocràtics i estamentals. Així, aquests sentiments es plasmarien en la idealització d'una passada societat mallorquina regida per una tolerant i il·lustrada aristocràcia rural combinada amb la fascinació que l'autor professava per la societat francesa anterior a la revolució de 1789 i els valors que defensava (Ferrà-Ponç 1997).

La redacció de l'obra va estar envoltada des d'un primer moment pel misteri que tant caracteritza la novel·la i, també, Llorenç Villalonga. L'escriptor mallorquí defensà en tot moment que la redacció de la novel·la que va comportar el seu posicionament com a figura de les lletres catalanes es va dur a terme durant la seua estància a Benissalem arran dels bombardeigs sobre la ciutat de

² Com és ben sabut, la novel·la *Madame Dillon* va sofrir al llarg del temps diverses modificacions i reedicions. No obstant, s'ha indicat la data de la primera publicació de la novel·la en les pàgines de la revista *Brisas* (Simbor, 1999).

Mallorca, si bé aquest fet fou posat en dubte per Rosselló (1993), ja que segons la correlació que estableix entre Villalonga i el moviment feixista a Espanya i el personatge de Don Toni de Bearn i la francmaçoneria, la tesi per la qual Villalonga va escriure la novel·la durant la Guerra Civil no seria viable a causa de la referència a la caiguda del feixisme-nazisme.

No obstant les diverses opinions quant al període en què fou redactada la novel·la, la qüestió que més ha ocupat la crítica especialitzada ha estat la de la llengua en què Villalonga va escriure la primera versió de l'obra. Com és ben sabut, la novel·la veié la llum per primera vegada l'any 1956 amb el títol de *Bearn o la sala de las muñecas*, és a dir, fou publicada en castellà. Tanmateix, cinc anys més tard, arran del contacte de Villalonga amb el matrimoni Sales (Porcel 1987), la novel·la fou publicada en català amb el títol *Bearn*. Així doncs, es va iniciar una nova polèmica al voltant de l'obra del mallorquí pel que fa a la llengua amb la qual havia estat concebuda en primera instància la novel·la.

Les versions donades pels estudiosos de la producció villalonguiana al voltant de la redacció de la novel·la són diverses i, a més, convé tenir en compte que alguns d'ells tractaren l'escriptor de prop. Així mateix, l'esclat de la discussió es va donar arran d'unes declaracions dutes a terme per Porcel (1987) un temps després de la mort de Villalonga en les quals afirmava que l'autor havia escrit en un primer moment la novel·la en llengua castellana i que, després de conèixer els Sales, decidí traduir-la íntegrament a la llengua catalana. Aquesta afirmació va xocar amb les paraules de Vidal Alcover (1983), el qual continuava mantenint que la redacció de la novel·la s'havia dut a terme en català, però que, a causa de certs problemes entre l'autor i l'editorial per la publicació de *La novel·la de Palmira*, va decidir traduir *Bearn* al castellà i acabar de redactar-la en aquesta llengua. Aquesta darrera versió de Vidal Alcover té el suport de la interpretació que es pot atorgar a les paraules escrites per Villalonga en una carta adreçada a Pomar, quan aquest últim preparava el pròleg per a una edició en castellà de la novel·la. Tanmateix, al llarg de l'esmentada carta, l'autor es referia en tot moment a l'obra en castellà com a «traducció» i «versió» (Pomar 1984: 23). A més, en una carta adreçada a Villalonga, Porcel adjunta el pròleg que prepara per a l'edició del Club de Novel·listes en el qual es pot observar com escriu:

Ni tan sols la publicació de *Faust* i de la traducció castellana de *Bearn*, l'any cinquanta-sis, com tampoc la de *L'àngel rebel*, a últims dels seixanta, ha aconseguit desfer plenament el tort. Esper que la present edició original de Bearn [...] faci el miracle. (Porcel + Villalonga 2011: 413)

Per tant, es pot observar com en Porcel esmenta que l'edició de 1956 és una traducció castellana i que l'edició per a la qual du a terme el pròleg resulta l'original, és a dir, la versió catalana.

II.- OBJECTIUS

Com es pot observar, les declaracions pel que fa a la llengua en la qual Villalonga va redactar el primer manuscrit de la novel·la són contradictòries en

alguns casos a pesar de tractar-se de personalitats que van tractar l'autor de forma pròxima. Així doncs, la realització de la comparació de les dues versions de la novel·la pot esclarir una mica més la polèmica que envolta la seva concepció i, tal volta, pot donar una resposta al misteri. Per aquest motiu, l'objectiu principal de la comparació duta a terme en el present article és la recerca i comentari de les possibles diferències a nivell argumental que es poden presentar entre ambdues versions.

III.- METODOLOGIA

La metodologia emprada per a dur a terme aquesta anàlisi és la lectura acadèmica de les versions catalana i castellana de la novel·la i l'anotació sistemàtica d'aquelles divergències significatives observables entre totes dues. Tot seguit, completat l'acarament dels textos, les divergències localitzades han estat agrupades en diferents categories, que, en el cas de *Bearn*, responen a la següent classificació ternària: canvi de text, incorporació de text i supressió o eliminació de text. El que oferim en les pàgines següents és, en aquest sentit, una mostra representativa de la tasca duta a terme. És important indicar que els exemples que hem seleccionat han estat aquells la interpretació dels quals modifica en certa mesura l'argument, les descripcions o les característiques dels personatges, ja siga afegint, canviant o suprimint un determinat passatge en les obres.

Per consegüent, l'estructura que seguirem per a l'anàlisi de les diferències extretes de la comparació serà la presentació en dues columnes dels fragments del text en els quals es pot observar la diferència indicada; així, en la columna de l'esquerra es disposa la versió catalana de la novel·la —CAT— i en la columna de la dreta la versió castellana —CAS. Tanmateix, per tal d'analitzar els fragments escollits ens referirem breument al context narratiu en què s'insereix la divergència en qüestió i, en la mesura que siga possible, provarem d'escatir els motius pels quals s'ha realitzat aquest canvi i l'efecte que aquest produeix en la novel·la.

Altrament, abans d'exposar la comparació de les dues versions de la novel·la sembla necessari indicar l'editorial i l'edició dels dos llibres utilitzats per a dur a terme aquesta tasca. Per una banda, la novel·la en versió catalana, *Bearn o la sala de les nines*, correspon a l'edició que es troba en el segon volum de les Obres Completes de Llorenç Villalonga de l'editorial Edicions 62 a cura de Josep A. Grimalt (Villalonga 1993); d'altra banda, la versió castellana de la novel·la, *Bearn o la sala de las muñecas*, correspon a l'edició crítica realitzada per Jaume Vidal Alcover per a l'editorial Cátedra (Villalonga, 1985).

IV.- CANVI DE TEXT

El primer grup que presentarem pel que fa a les diferències observades entre les dues versions de la novel·la és aquell que fa referència als canvis produïts en el text, és a dir, a aquelles paraules o oracions que presenten variacions entre ambdues versions i que afecten, en certa mesura, l'argument de la història, ja siga en aspectes puntuals, com l'edat dels personatges, o en aspectes més rellevants, que conerneixen el sentit del text.

D'aquesta forma, s'han dividit els canvis observats en diversos grups en funció de les seues característiques: els que fan referència a xifres numèriques, els que presenten canvis en la nomenclatura de certs personatges, els que involucren aspectes descriptius i, per últim, els que modifiquen el sentit del text.

4.1.- Canvi de xifres

El primer punt que tractarem dintre de les diferències que engloben els canvis en el text és el referent a les xifres, ja que, tot i que d'antuvi poden ser considerats com uns canvis insignificants i superflus, en certes ocasions posen de manifest incongruències en l'argument. Així mateix, aquests canvis es poden dividir, alhora, en tres subgrups atenent els trets definitoris d'aquestes xifres; així, s'observen canvis en xifres que afecten o que defineixen aspectes temporals; en altres que especifiquen quantitats; un últim grup representa canvis en xifres referents a l'edat dels personatges.

4.1.1.- Canvi de xifres referents al temps

En aquest apartat es tracten els canvis que tenen a veure amb el pas del temps, és a dir, les hores o els dies dels esdeveniments que es duen a terme en la narració.

En la introducció de la novel·la podem observar com un dels primers canvis temporals afecta, en certa mesura, la línia temporal de l'argument de l'obra. Ens referim en aquesta ocasió al temps que transcorre entre la mort de Dona Maria Antònia i la mort de Don Toni:

CAT: Si els jutges i els creditors que estudien la liquidació dels difunts sabien que jo, altre temps porquer i avui capellà sense més benefici que la missa, guard tants de doblers, creurien potser que els he robat i, ja posats a suposar, no seria inversemblant que m'atribuïssin la mort dels senyors, *esdevinguda amb una hora d'interval*, quan ningú no s'ho esperava. (p.17)

CAS: Si los acreedores y los abogados que estudian la liquidación de los difuntos se dieran cuenta de que yo, en otro tiempo porquero y hoy pobre capellán sin más beneficio que la misa, escondo tanto dinero en mi habitación, creerían probablemente que he robado y quién sabe si llegarían a atribuirme la muerte de los señores, *ocurrida en unas horas de intervalo*, cuando gozaban, a pesar de sus años de una salud perfecta. (p.56)

En la versió catalana, Don Joan explica que la mort dels senyors es va esdevenir en un interval d'una hora, és a dir, Dona Maria Antònia va morir primer i, una hora després, va morir Don Toni. No obstant això, en la versió castellana es dilata aquest fet durant un interval que el narrador no especifica, sinó que indica que varen transcórrer un nombre indeterminat d'hores entre ambdues morts. Aquest

fet es troba íntimament relacionat amb el desenllaç de la novel·la, és a dir, de la mort dels senyors de Bearn. Així doncs, si ens fixem en la narració que realitza Don Joan d'aquest episodi es pot apreciar que el temps esmentat en la introducció no es relaciona amb els esdeveniments narrats en el moment que succeeixen.

En el darrer capítol de la segona part, Don Joan narra el tràgic final dels senyors de Bearn a causa dels bombons enverinats de Dona Xima. En el transcurs dels fets, Dona Maria Antònia ingereix un dels bombons durant la nit de carnes-toltes i mor entre els braços del marit tal i com s'indica a la novel·la: «El volgué abraçar i somrigué. La mort s'apoderava d'ella [...]. Els ulls se li tancaren i s'adormí en la pau del Senyor» (pp. 220-221). Seguidament, Don Toni també ingereix un dels bombons i es queda adormit, però desperta un temps després per mantenir una última conversa amb Don Joan: «No vaig continuar perquè havia perdut el sentit. Dormí fins a la matinada, en què obrí els ulls i recobrà momentàniament la paraula» (p. 222). Per tant, segons indica la versió catalana en la introducció, el lapse de temps que va transcórrer entre una mort i l'altra és de tan sols una hora, a desgrat que, com s'evidencia en el darrer capítol, sembla que l'espai de temps siga més ampli i, per tant, es pot considerar que en la versió castellana l'autor tracta de descriure aquest episodi d'una forma més ambigua: «unas horas de intervalo» (p. 56).

Uns dels canvis més importants que es poden observar en la primera part de la novel·la es troba en el capítol 13 i fa referència a les paraules d'una princesa italiana sobre la genealogia de la seua família. Aquest canvi és interessant de mencionar més que pel fet d'afectar la narració, per la seua versemblança històrica. L'escena transcorre en una conversa entre Don Toni i el senyor Vicari sobre els ascendents dels Bearn i la seua relació amb els conqueridors:

CAT: Vostè pensa com aquella princesa italiana, no en record es nom... Se tracta d'una noblesa anterior a Jesucrist, tal volta una descendent de Ròmul i Remo —afegí somrient—. Idò bé, un periodista li preguntà si aquella genealogia era veritadera. «Almanco —contestà sa princesa— <i>fa més de dos mil anys</i> que ho afirmen». (p.75)	CAS: Usted opina como aquella princesa italiana... No recuerdo el nombre. Se trata de una nobleza que pasa por anterior a Jesucristo, tal vez de una descendiente de Rómulo o Remo —añadió sonriendo—. Pues bien, un periodista le preguntó si su genealogía era cierta. «Por lo menos» —contestó la princesa— «<i>hace tres mil años</i> que lo afirman». (p.153)
--	---

A diferència del cas anterior, aquest canvi presenta un augment considerable de temps entre la versió catalana i castellana. Mentre que en la primera d'aquestes l'expressió engloba al voltant de dos mil anys, en la segona augmenta en mil anys més. Aquest augment per part de l'autor sembla tenir un interès molt concret i és el de transmetre al lector una sensació d'immensitat, és a dir, d'igual forma que les llegendes diuen que els Bearn provenen del temps de la conquesta de Mallorca, aquesta princesa diu que la seua genealogia prové de fa prop de dos mil anys, però en la versió castellana augmenta fins a tres mil per a donar més intensitat a les seues paraules.

Quant a la segona part de la novel·la, es pot observar un canvi en el capítol 5, en el qual transcorre la preparació per al viatge que els senyors de Bearn juntament amb Don Joan emprenen cap a París i Roma. Així doncs, la diferència que ens implica es dona durant una conversació entre Don Joan, Don Toni i Dona Maria Antònia quan aquesta última menciona el nom del Marqués de Collera:

CAT: Ni ella era Reina, ja que no té número a la Història, ni això de Collera té sentit heràldic. <i>Fa setanta anys</i> ets Obradors passaven per esser es més ases de Selva. Com que només obrien sa boca per dir desbarats, una vegada, es dia d'es sant d'es senyor, reberen una collera. Ells no s'ho prengueren a ofensa, que no arribaven a tant, i quan else va ocórrer demanar un títol a Na Cristina (que else solia concedir per cinc-cents duros, i per manco) firmaren Obrador de Can Collera. (p. 131)	CAS: Ni ella era reina, ya que carece de número en la Historia, ni eso de Collera tiene sentido heráldico. <i>Hace unos cien años</i>, los Obrador, que éste es el verdadero apellido de la familia, pasaban por ser los individuos más borricos de Seuva. Como sólo abrían la boca paraw decir disparates, un día, el día del santo del señor, recibieron una collera. Desde entonces les llaman de Ca'n collera. Ellos no se lo tomaron como ofensa, pues no alcanzaban a tanto y cuando se les ocurrió pedir un título a doña Cristina (que solía concederlos por quinientos duros y por menos) firmaron Obrador de Ca'n Collera. (p.252)
---	---

En aquest cas, el motiu de l'anàlisi d'aquesta diferència té més a veure amb el seu context que amb el canvi que es produeix entre les dues versions. Si bé es pot observar que en la versió catalana Don Toni esmenta que els Obradors eren uns ases setanta anys enrere, en la versió castellana el període temporal augmenta fins els cent anys. El conflicte sorgeix quan es comparen els anys que s'esmenten en el fragment amb l'any en el qual pren lloc la història i el context real. En el moment que Don Toni exposa aquests arguments sobre la vida dels Collera el temps diegètic es situa al voltant de 1883, ja que el capítol següent, on s'inicia la narració del viatge a París, comença amb aquesta data. Així doncs, la regència de Dona Maria Cristina durant la minoria d'edat del seu fill Alfonso XIII va comprendre des del 1885 fins a 1902. Per tant, la data en què Don Toni emmarca la concessió del títol nobiliari als Collera per part de Na Cristina no resulta factible, ja que el rei és l'única personalitat capaç de concedir aquest tipus de títols i Dona Maria Cristina no resultarà regent de la corona fins dos anys després del moment diegètic esmentat.

4.1.2.- Canvi de xifres referents a quantitats

En el present apartat es tracten aquells canvis de component numèric que tenen a veure amb qualsevol tipus de quantitat, ja siga aquelles quantitats referents a interessos monetaris com les que corresponen a la distància entre dos punts.

Les primeres diferències que es poden observar es presenten en la introducció de la novel·la i es relacionen amb la quantitat de diners que Don Toni va lliurar a Don Joan per a la publicació de les seues memòries. Tanmateix, dos dels canvis que es troben en aquesta primera part de l'obra són, en definitiva, el mateix solament que l'autor repeteix la quantitat dues vegades al llarg de la introducció. Així mateix, en el capítol 9 aquest canvi torna a aparèixer:

CAT: Se n'hi haurien anat doblement si haguessin sabut que a un enfony del meu lligador, entre dues posts, hi ha <i>dos mil duros</i> que el senyor m'entregà fa cosa de mig any, amb instruccions ben concretes, com aniràs veient. (p.16)	CAS: Hubieran desconfiado doblemente de haber sabido que en un escondrijo de mi cuarto, lleno de papeles y trastos viejos, guardo <i>mil quinientos duros</i> que el señor me entregó hace cosa de medio año, con instrucciones concretas, como irás viendo. (p.54)
CAT: Necessit consultar-te els dubtes que em crea aquesta doble mort i les instruccions que em donà el senyor, juntament amb els <i>dos mil duros</i> que tenc amagats. (p.17)	CAS: Necesito expresarte las dudas que me crea esta doble muerte y las instrucciones que recibí del señor, junto con los <i>mil quinientos duros</i> a los que hice referencia. (p.56)
CAT: Repetesc que el fet d'haver reunit aquests <i>dos mil duros</i> dóna una idea de com situava les <i>Memòries</i> per damunt de tot. (p.58)	CAS: Repito que el hecho de haber reunido estos <i>mil quinientos duros</i> da idea de que situaba las <i>Memorias</i> por encima de todo. (p.122)

Com es pot observar en els paràgrafs citats, el canvi que es produeix és la disminució de cinc-cents duros de la versió catalana a la castellana. Mentre que en la primera d'aquestes el senyor de Bearn lliurava al sacerdot una quantitat de dos mil duros, en la segona solament aquesta quantitat disminueix fins als mil cinc-cents duros. L'explicació per a aquest canvi tal vegada no és la correcta, però és la que més s'ajusta a la realitat de la novel·la i a la situació dels senyors de Bearn. Com és ben sabut, cap a la fi de la novel·la la possessió i els senyors es troben en la ruïna més absoluta, les hipoteques sobre la casa no es poden esmenar, les collites no resulten abundants i els senyors despenen els pocs diners que tenen en l'últim viatge que realitzen plegats. Per tant, és més raonable que Don Toni, a causa de les circumstàncies econòmiques que travessa la família en els seus darrers anys, lliure a Don Joan una quantitat de diners més reduïda que en la versió catalana.

Per tal d'esclarir una mica més aquest fet es pot dur a terme una comparació: durant el viatge que realitzen a París i Roma, els tres integrants gasten un total de mil sis-cents duros, quantitat que pogueren adquirir gràcies a la tala del pinar. Així doncs, segons la versió catalana Don Toni havia lliurat una quantitat superior a aquesta per a l'edició de les seues memòries, cosa que resulta estranya si es considera que el senyor no es feia càrrec de la comptabilitat de la casa i que per fer el viatge ja varen vendre el pinar de S'Ull de Sa Font. Així i tot, la

quantitat de la versió castellana també resulta excessiva, però més plausible que els dos mil duros de la catalana.

En el capítol 12 es pot observar un altre canvi relacionat amb les quantitats, en aquest cas, respecte a la distància que hi ha entre la possessió dels Bearn i la posada en la qual Dona Maria Antònia va residir durant el temps que passaren separats l'un del l'altre:

CAT: Així passaren deu anys separats per <i>dues llegües</i> de camí però moralment més units del que es podria sospitar. (p.69)	CAS: Así pasaron diez años separados por <i>una legua</i> de camino, pero más unidos, en lo moral, de lo que pudiera suponerse. (p.141)
--	---

Tal com s'exposa en el fragment, en la versió catalana el narrador expressa que la distància entre ambdós llocs és de dues llegües, mentre que en la versió castellana aquesta distància disminueix fins a una llegua. La unitat de mesura d'una llegua equival aproximadament a cinc kilòmetres, per tant en el primer fragment la distància és al voltant de deu kilòmetres, mentre que en el segon fragment la distància és de cinc kilòmetres. Per tal d'esclarir quina de les dues distàncies resultaria més encertada és necessari dirigir l'atenció al capítol 13, quan Don Andreu es dirigeix a la possessió des de la població caminant. Quan Don Toni li pregunta si ha anat a peu, el senyor Vicari indica que «No hi ha més que mitja horeta de camí» (p.74), però no obstant aquesta afirmació el narrador Don Joan exposa que «N'hi havia prop d'una» (p.74). Així doncs, si s'agafa com a cert que el temps que una persona tarda en realitzar aquell camí és d'aproximadament d'una hora a peu, resulta quasi impossible de recórrer la distància de deu kilòmetres, i més per un home de l'edat del senyor Vicari, en eixe temps. Per tant, resulta més encertada la distància que s'esmenta en la versió castellana.

En la segona part de la novel·la es pot observar un canvi en el capítol 8 en el qual el senyor de Bearn demana a Don Joan, encarregat d'administrar els diners dels senyors, una quantitat de tres-cents francs. No obstant això, la diferència no es produeix en aquesta suma, sinó en els diners que Don Joan va lliurar a Don Toni abans d'eixir de viatge:

CAT: Encara que jo era l'administrador i el depositari del fons, dos dies abans d'embarcar-nos m'havia demanat <i>quaranta duros</i> per si alguna vegada ens separàvem. (p.146)	CAS: Aunque yo era el administrador y depositario de los fondos, pues no le agradaba saldar cuentas, dos días antes de salir de Bearn me había pedido <i>treinta duros</i> por si alguna vez nos separábamos. (pp.278-279)
--	--

CAT: Les seves paraules expressaven una bondat que autoritzava a la confiança, i em vaig atrevir a demanar-li en què havia gastat els <i>quaranta duros</i> que li vaig donar a Bearn. (p.147)	CAS: Había en sus palabras una indudable bondad que autorizaba a la confianza, por lo que casi sin darme cuenta me atreví a preguntarle en qué había gastado <i>el dinero</i> que le entregué en Bearn. (p.280)
--	---

La diferència entre ambdues versions resulta clara: en la versió catalana la quantitat de diners que Don Joan lliura a Don Toni abans d'abandonar Bearn és de quaranta duros, mentre que en la versió castellana aquesta quantitat disminueix fins a trenta duros. Així mateix, la resposta del senyor a la pregunta de Don Joan quan li inquireix en què ha gastat els duros és la mateixa en les dues versions: «Només em queden deu duros» (p.147); i després afegeix: «Es Vicari està encarregat de donar un duro cada setmana a madò Coloma i ja feia setmanes que no havíem aclarit comptes» (p.147).

Segons aquestes afirmacions, en la versió catalana el senyor hauria gastat un total de trenta duros, emperò en la versió castellana aquesta suma també seria menor, i Don Toni hauria gastat vint duros. Per tant, si Don Toni havia donat íntegrament la suma que falta al senyor Vicari per a madò Coloma, en la versió catalana la vella dona hauria rebut una quantitat superior que en la versió castellana, sempre que l'afirmació del senyor per la qual cada setmana lliurava un duro a madò Coloma fora vertadera.

4.1.3.- Canvi de xifres referents a l'edat

L'últim subgrup dintre del canvi de xifres és aquell referent a les diferències en l'edat de certs personatges que apareixen en la novel·la. En aquest apartat es presenten quatre canvis que s'han observat entre ambdues versions. El centre d'atenció en aquest apartat és el referent a l'edat de Don Joan, ja que a banda de variar d'una versió a l'altra, es pot observar una possible incongruència al llarg d'una de les versions. Així doncs, a continuació es presenten els fragments de la novel·la en els quals s'indica d'alguna forma l'edat del personatge:

CAT: Aquí, farà ja prop de <i>trenta-vuit anys</i> , vaig venir al món, fill d'un jornal·ler i d'una collidora. (p.22)	CAS: En estos parajes, hará <i>treinta y nueve años</i> , vine al mundo, hijo de un labrador y de una jornalera. (p.62)
CAT: El col·legi al qual em dugueren a <i>set anys</i> mancava d'esperit. (p.24)	CAS: El colegio al cual me habían llevado a los <i>ocho años</i> carecía de espíritu. (p.65)
CAT: Durant la tardor de 1866 (jo acabava de complir <i>quinze anys</i>), el senyor me presentà En Jaume i m'avisà que l'havia de tractar com un germà petit. (p.30)	CAS: Durante el otoño de 1866 (acababa de cumplir los <i>quince años</i>), el señor me presentó a Jaime y me advirtió que debía tratarle como si fuera un hermano menor. (pp. 76-77)

Els fragments seleccionats permeten de copsar el problema d'una forma evident. Si se centra l'atenció en la primera diferència, es pot observar com en la versió catalana el narrador indica que té trenta-vuit anys, mentre que en la versió castellana en té trenta-nou. Si restem l'edat que indica en cada versió a l'any en el qual Don Joan escriu la carta al seu amic Miquel, el resultat és que en la versió catalana va nèixer l'any 1852 i en la versió castellana l'any 1851. El segon fragment també presenta un canvi en l'edat en la qual el senyor de Bearn va dur al nen a l'escola, però no resulta una diferència important per a resoldre el dilema que se'ns presenta.

La resposta a l'enigma es troba al tercer fragment, en el qual Don Joan indica que durant la tardor de 1866 acabava de complir quinze anys, emperò aquest fet succeeix igual en ambdues versions. Així doncs, si realitzem el mateix càlcul que en el primer fragment per conèixer l'any en el qual va nèixer Don Joan el resultat que ens dóna és 1851. Per tant, la data de naixement de Don Joan coincideix en la versió castellana i no en la versió catalana, així com les diferents edats que es donen al llarg de la novel·la.

4.2.- Canvi de noms

El següent apartat dintre dels canvis de text engloba les diferències entre les dues versions referents als noms. Tanmateix, abans de començar amb l'exposició i anàlisi d'aquests canvis convé mencionar que les diferències no corresponen a simples canvis de noms de personatges, sinó a la substitució d'una personalitat històrica, per exemple, per un altra o, també, del nom d'una institució. No obstant aquesta puntualització, s'han englobat aquestes diferències sota el títol d'aquest apartat pel fet que, a grans trets, són els noms els que varien.

El primer canvi que abordarem s'observa en el capítol número 1 de la primera part de la novel·la. Aquest fragment correspon a la narració de Don Joan sobre la seua infància i la seua estada en el col·legi de Ciutat enviat pels senyors de Bearn:

CAT: L'endemà m'enviaren al *col·legi dels Ligorins*. (p.22)

CAS: Al día siguiente me enviaron a la *Ciudad, interno en el colegio de los PP. Teatinos*. (p.63)

Tal com s'observa en el primer paràgraf, en la versió catalana el narrador esmenta que fou enviat al col·legi dels Ligorins, emperò en la versió castellana indica que el col·legi era dels pares Tetians. La Congregació de San Alfonso Maria de Ligorio va conformar la seua primera comunitat a Mallorca l'any 1891 gràcies a la donació de la finca de Son Espanyolet per part de Don Antonio Cortey i Marroig. Un temps després, l'any 1910, aquesta Congregació es va fusionar amb l'Ordre Teatina i la casa de Son Espanyolet va passar a convertir-se en una casa de formació dels teatins (Colegio San Cayetano, s.f.). Per tant,

si agafem com a vàlida la data de naixement de Don Joan calculada en l'apartat anterior, és a dir, l'any 1851, resulta una mica inversemblant que el personatge fos enviat al col·legi dels Ligorins, ja que aquesta comunitat es va assentar a Mallorca al voltant de quaranta anys després. Així doncs, el mateix ocorre amb la versió castellana i el col·legi dels Tetians, solament que en aquest cas la xifra augmenta fins a seixanta anys després.

L'últim canvi pel que fa a noms que tractarem en aquest apartat es pot observar en el capítol 10 de la segona part de la novel·la quan els senyors de Bearn i Don Joan es troben de viatge a Roma i visiten la ciutat amb motiu de la seua audiència amb Lleó XIII. La diferència que s'aprecia entre ambdues versions té a veure amb l'elecció d'un exemple d'una possessió mallorquina per a contraposar-la amb les riqueses dels salons romans:

CAT: Ni a casa dels comtes de Montenegro, ni a la del <i>marquès de Sollerich</i> , ver-taders museus que causaren l'admiració de la tristament famosa George Sand, no es troben objectes tan valuosos. (p.158)	CAS: Ni en casa de los condes de Montenegro, ni en la del <i>marqués de Vivot</i> , verdaderos museos que causaron la admiración de la tristemente célebre Jorge Sand, se encuentran objetos tan valiosos. (p.300)
---	--

Com s'ha esmentat abans, la diferència en aquest cas recau en la utilització de diferents exemples de marquesats per a realitzar la comparació. En la versió catalana, el narrador utilitza la casa del marquès de Sollerich com a exemple, mentre que en la versió castellana elegeix la del marqués de Vivot. Aquest canvi pot tenir una explicació senzilla si s'estudia la genealogia d'ambdós marquesats. En el primer cas, el títol nobiliari del marquès de Sollerich fou creat per Carles III per al noble Don Miguel Vallés y Orlandis de Berga en 1770, mentre que en el segon cas, el títol fou creat per Felipe V per a Juan Sureda i Villalonga en 1717 (Valero de Bernabé, 2013). Per tant, un motiu que pot justificar aquest canvi resultaria el sentiment de l'autor cap al seu cognom i la seua família, ja que tal vegada el primer marqués de Vivot és un ancestre seu.

4.3.- Canvi del sentit del text

L'últim punt dintre de les diferències pel que fa a algun tipus de canvi en el text es troben aquelles referents al sentit que se li atorga al text, és a dir, la variació de significat entre ambdues versions de la novel·la. En alguns dels fragments que apareixen a continuació, la diferència que es presenta en el text resulta mínima, però la possible interpretació dintre del context diegètic de la novel·la pot sofrir variacions.

La primera diferència quant al sentit del text es pot observar en el capítol 6 de la primera part de l'obra quan Don Toni esmenta a Don Joan que el cultiu del cos no té per què estar contraposat amb la religiositat. Així doncs, el fragment en qüestió es troba en el monòleg intern que Don Joan realitza com a autoreflexió de les paraules del seu senyor:

CAT: Tals circumstàncies el convertiren en un epicuri, <i>un ésser destinat a la mort en aquest món i potser també (Déu no ho vulgui) a l'altre.</i> (p.42)	CAS: Tales circunstancias hicieron de él un epicúreo, <i>un ser destinado a la dicha en este mundo y quizá también (Dios lo haga) en el otro.</i> (p.97)
---	--

El canvi entre ambdues versions resulta obvi des d'un primer moment. D'una banda, en el primer fragment Don Joan presenta una visió més pessimista de la vida de Don Toni tan en l'aspecte terrenal com en l'espiritual, ja que indica que el senyor està destinat a la mort en ambdós plans i demana a Déu que almenys la seua ànima perdure. D'altra banda, en el fragment de la versió castellana, Don Joan presenta una visió més positiva perquè atorga a Don Toni la felicitat en aquest món i espera que també en l'altre. Per tant, tot i l'actitud que presenta el sacerdot envers de la vida del senyor de Bearn al llarg de tota la novel·la, el qual el considera com una ànima impia destinada, com bé diu en el primer fragment, a la mort en el pla espiritual, la seua postura queda millor retratada en el fragment de la versió castellana, ja que les seues intencions sempre han sigut de conduir la seua ànima cap a la salvació i no de condemnar-lo.

En la darrera part del llibre podem trobar d'altres divergències interessants. Una d'elles es troba en la conversa del Doctor Wassmann amb Don Joan sobre l'emblema francmaçònic de Don Toni:

CAT: Fou descobert que Don Toni havia regalat <i>un</i> emblema maçònic a una pagesa en lloc de tornar-lo a l'organització, com era el seu deure. (p.228)	CAS: Pudo averiguarse que don Antonio había regalado <i>su</i> emblema masónico a una aldeana de estos lugares, en vez de devolverlo, como era su deber. (p.416)
---	--

En la versió catalana de la novel·la es designa l'emblema maçònic amb l'article indeterminat «un», que no dóna referència exacta a la propietat d'aquell símbol per part de cap persona en particular, i, a més, tampoc no s'especifica quin era aquell emblema o les seues característiques; en definitiva, tal i com indica la qualitat de l'article, la propietat i trets de l'emblema resulten indeterminats. Per contra, en la versió castellana es realitza un canvi i s'utilitza el possessiu de tercera persona «su» per a deixar constància que l'emblema pertanyia a Don Toni i fou lliurat a ell de forma exclusiva. Per tant, l'opció castellana resulta de major càrrega a l'hora de concebre la relació que es va establir entre Don Toni i la francmaçoneria i, també, entre Don Toni i la pagesa a la qual va regalar l'emblema.

El següent canvi que s'aprecia en l'epíleg de la novel·la apareix en dues ocasions i, si bé la diferència no és exactament la mateixa, el seu significat i el context en el qual apareixen sí que és molt semblant. Aquests canvis apareixen en l'escena en la qual Don Joan es troba bevent amb els dos enviats maçons després d'haver tancat, suposadament, un tracte per a poder accedir a la sala de les nines:

CAT: Ells me prengueren per un pagès avar i així, sense comprometre'm, els vaig fer la sensació que acceptava, <i>gat</i> d'alegria, les seves proposicions. (p.229)	CAS: Ellos me tomaron por un lugareño avaricioso y así, sin comprometerme, les di la sensación de que aceptaba, <i>transportado</i> , sus proposiciones. (p.417)
CAT: Però el doctor no estava <i>gat</i> per complet. (p.230)	CAS: Pero el doctor no <i>había perdido la cabeza</i> ... (p.419)

Com es pot observar en els fragments transcrits, el canvi té a veure amb el significat de la paraula «gat» en el context que s'utilitza. En algunes zones de parla catalana, la paraula «gat» és utilitzada per a designar a aquella persona que es troba sota els efectes de l'alcohol tal com s'especifica al *DCVB*: «Embriaguesa, en llenguatge vulgar o familiar» (s. v. «gat», acc. 5). No obstant això, en la versió castellana podem observar la substitució del mot «gat» per paraules com «transportado» o «había perdido la cabeza», les quals no transmeten el mateix significat a la situació descrita i reflecteixen una realitat que s'allunya de la vertadera, ja que en aquest episodi de la novel·la els tres personatges que hi apareixen es troben bevent alcohol.

Per últim, el darrer canvi que presentarem en aquest apartat té a veure amb Dona Xima i la insinuació de les seues possibles relacions amb la francmaçoneria. De la mateixa forma que el darrer canvi esmentat, aquest també té lloc durant l'escena en la quals els tres personatges es troben degustant el vi ranci:

CAT: —És que dona Xima <i>ha estat maçona</i> ? —Tal volta sí. (p.230)	CAS: —¿Es que doña Xima <i>pertenece todavía a la secta</i> ? —No precisamente a los <i>Rosenkreuz</i> , pero sí a los <i>francmasones</i> . (p.419)
---	---

Aquest darrer canvi es pot dividir en dues parts. La primera fa referència a la intervenció en forma de pregunta de Don Joan quan pregunta sobre la pertinença de Dona Xima a la francmaçoneria. Mentre que en la versió catalana el sacerdot pregunta si la neboda dels senyors «ha estat maçona», és a dir, si alguna vegada ha pertangut a aquests grup, en la versió castellana el narrador dona per descomptat que Dona Xima ha estat maçona, però pregunta al seu interpel·lat si ho continua sent. En aquest punt és quan se centra l'atenció en la resposta del doctor Wassmann, la qual, en la versió catalana, és incerta i no dona cap evidència al lector que de debò la neboda haja estat maçona. No obstant això, en la versió castellana, obviant que Don Joan ja ha donat a conèixer al lector la pertinença de Dona Xima a la secta, el doctor ho confirma i, a més, esmenta que encara forma part dels francmaçons. Així doncs, en la versió catalana es fomenta més el misteri que envolta a Dona Xima i, també, el misteri de la seua tornada a l'illa, mentre que en la versió castellana s'esmenta i es confirma tot allò que té a veure amb aquesta relació.

V.- INCORPORACIÓ DE TEXT

El segon punt dintre de les diferències derivades de la comparació de les dues versions de la novel·la de l'autor mallorquí correspon a les incorporacions de text realitzades. És important indicar, abans de presentar les diferències observades, que el concepte d'«incorporació» s'ha utilitzat partint de la base que s'ha agafat com a model la versió catalana de la novel·la i s'han assenyalat tots aquells fragments que no apareixen en aquesta versió i que s'han incorporat en la versió castellana. No obstant això, aquest fet no significa que la versió catalana haja estat escrita en primer instància, sinó s'ha utilitzat com a base del present estudi comparatiu.

Així doncs, al llarg de l'anàlisi realitzada i la contraposició d'ambdues versions de la novel·la de *Bearn o la sala de les nines*, s'han pogut observar nombroses incorporacions de text en la versió castellana les quals es poden classificar en tres subgrups: les incorporacions de text que corresponen a personalitats històriques, és a dir, la utilització de figures cèlebres de diferents àmbits socials i culturals; la incorporació de trets descriptius que ajuden a la major comprensió del text; i, per últim, la incorporació substancial de fragments a l'argument de la novel·la.

5.1.- Incorporació d'al·lusions a personalitats històriques

El primer punt que es tractarà dins de les incorporacions de text és aquell referent a la introducció de figures històriques provinents de distints sectors de la societat i de diferents camps intel·lectuals i artístics. Cal dir que la utilització d'aquest recurs també és evident en la versió catalana de la novel·la i en altres obres de l'autor mallorquí, per bé que en la versió castellana es pot observar un augment considerable de personalitats per tal de contextualitzar millor el temps diegètic de la novel·la o, també, per a exemplificar o mostrar les similituds de diverses accions o trets històrics d'aquests personatges.

La primera incorporació d'aquestes característiques que es pot observar en la novel·la es troba en el primer capítol, quan Don Joan es refereix així a la personalitat i les qualitats del seu senyor Don Toni de Bearn:

CAT: És curiós que aquestes persones que no s'han tancat dins un sistema, tal vegada per no prescindir de cap aspecte de la veritat, sien les que se'ns apareixen com a més trapasseres. (p. 23)	CAS: Es desconcertante que los seres que no se encerraron en un sistema, acaso por no prescindir de ningún aspecto de la verdad (<i>tal fue, en su tiempo, el caso de Leonardo da Vinci</i>), se nos aparezcan como los más tenebrosos. (p. 64)
--	---

El personatge que és utilitzat en aquest fragment és Leonardo da Vinci per tal d'exemplificar i, d'alguna forma, indicar una certa similitud entre l'intel·lectualisme del senyor de Bearn, imprès per la societat en què vivia; i el geni polifacètic que fou en el Renaixement Leonardo da Vinci, el qual també

fou un personatge enigmàtic per als seus coetanis i un home versat a indagar les veritats del món (Freud 2016).

Bo i centrant-nos encara en el primer capítol, hi detectem una altra incorporació, però en aquest cas es tracta de l'aparició de dues personalitats històriques en el mateix fragment:

CAT: Era hàbil sofista i dialèctic. (p. 24)	CAS: <i>El credo quia absurdum de Tertuliano (que él, como sus maestros franceses, atribuían equivocadamente a san Agustín) le parecía una aberración. Era hábil sofista y dialéctico. (p. 65)</i>
---	--

Aquesta incorporació tant de text com de personatges històrics presenta diversos aspectes a tenir en compte. El primer d'aquest és la frase llatina «*Credo quia absurdum*» utilitzada per narrador, i que significa «Crec perquè és absurd». Els coneixedors del personatge de Don Toni de Bearn i, al mateix temps, del seu creador poden apreciar des d'un primer moment la reticència d'aquest cap a la frase de Tertul·lià, ja que Don Toni es guiava per la raó i, per tant, era contrari a creure pel simple fet que quelcom fos absurd. Així doncs, la incorporació de la frase dona una pinzellada més per tal d'acostar al lector a la visió de la realitat segons el senyor de Bearn, és a dir, evidencia el contrast entre ambdós pensaments, ja que en paraules de Harrison (2017: 359): «*"I believe because it is absurd" has come to stand in for Christianity or religion in general, as contrasted with science, philosophy, or some broad notion of Enlightenment rationality*». L'altre aspecte interessant de fer menció és el fet que Don Joan corregeix en aquest fragment a Don Toni pel fet que tan el seu senyor com els mestres francesos que tant admirava estaven equivocats en l'autoria de la frase, ja que aquests l'atribuïen a San Agustí.

La següent incorporació d'aquestes característiques es troba en el capítol 13, en què Don Joan escodrina des del finestró sota el foc la conversa entre Don Toni i el senyor Vicari sobre la voluntat dels nebots d'entrar en l'arxiu privat del senyor:

CAT: El cor em batejava com si en aquells moments s'hagués de decidir la sort dels Bearn i, de retruc, la meua pròpia. Des del finestró, vaig veure l'entrada del sacerdot. (p. 73)	CAS: <i>El corazón palpitaba como si en aquella entrevista hubiera de decidirse la suerte de los Bearn y, de retruco, la mía propia, tan ligada a la de los señores que todavía hoy, después de cinco semanas de su muerte, me siento desconcertado y como perdido. Siguiendo el ejemplo de mi bienhechor, he querido en vano buscar orientaciones en el estudio y la filosofía. Ayer mismo leía en Corneille que por más que pesen sobre nosotros todos los</i>
---	--

	<i>efectos de la Historia, las circunstancias, «ou, comme, je viens de les nommer, les acheminements», están en poder nuestro. Cosa que en el mallorquín de la payesía puede traducirse por «d'es teu pa faràs sopes». Nuestra voluntad es libre, como quedó proclamado definitivamente en el Concilio de Trento. ¡Qué abandono tan enorme, si no confiáramos en la gracia de la oración! Desde mi ventano pude ver la entrada del señor Vicario. (p. 149)</i>
--	---

És evident la quantitat de text incorporat en aquest fragment. No obstant això, nosaltres ens centrarem en la utilització de Corneille i la seua funció dintre de la dispersió de Don Joan. Pierre Corneille fou un dramaturg francès del segle XVII i els mots citats pel sacerdot formen part de la seua obra *Rodogune*, publicada en 1647: «*J'ai cru que, pourvu que nous conservassions les effets de l'Histoire, toutes les circonstances, ou comme je viens de les nommer, les acheminements, étaient en notre pouvoir*» (Corneille 1981-1987: II, 197). La utilització d'aquest fragment de l'obra de Corneille esclareix el conflicte intern de Don Joan, el qual, instruït pel senyor en la lectura dels clàssics i els filòsofs, es veu enfrontat amb la seua vocació clerical tal i com es veu en l'última part de la incorporació: «¡Qué abandono tan enorme, si no confiáramos en la gracia de la oración!» (p. 149). En altres paraules, Don Joan veu la necessitat de reforçar el lliure albir de les persones amb la religiositat i, en particular, amb l'oració. Per tant, es mostra, com s'ha esmentat, en el passatge que ens ocupa resta palesa la dualitat de l'esperit de Don Joan: el pagà i el creient.

Si es continua la comparació en el capítol 13 es pot observar una altra incorporació d'una personalitat històrica. Mentre Don Toni i el senyor Vicari es troben immersos en la seua conversa sobre la intenció dels nebots d'accedir a l'arxiu, Don Joan es fixa, per un comentari de Don Toni, en el cel:

CAT: —Bé —desvià don Toni—, sia com sia, senyor Vicari, sa Creació és sempre harmoniosa. Miri aquest cel estrellat... —P'es camí, mentre venia, l'anava contemplant. Fa un vespre magnífic. (p. 76)	CAS: —Bien —desvió don Antonio—, sea como sea, señor Vicario, la Creación siempre es armoniosa. Mire este cielo estrellado. Mi ventano, situado casi enfrente del portal que daba al patio, abierto de par en par, permitía distinguir un cielo que hacía recordar la «Noche Serena» de Fray Luis. —Por el camino, mientras venía —dijo el señor Vicario—, lo estaba contemplando. Hace una noche hermosísima. (p. 155)
--	--

Sembla evident que l'obra a què al·ludeix don Joan en aquest passatge és l'Oda VIII de Fra Luis de León, coneguda amb el títol de *Noche Serena*. En aquesta oda el poeta lluita contra allò que ell concep com la seua existència terrenal buida i sense sentit i aspira a assolir la gràcia Divina del cel (Bedford 2006). Així doncs, els primers versos del poema es poden considerar com aquells que fan recordar a Don Joan l'obra de Fra Luis: «*Cuando contemplo el cielo / de innumerables luces adornado, / y miro hacia el suelo / de noche rodeado...*». No obstant això, els versos que continuen el poema poden tancar un significat una mica més descriptiu per al personatge del jove sacerdot, aquests resen: «*en sueño y en olvido sepultado, / el amor y la pena / despiertan en mi pecho un ansia ardiente; / despiden larga vena / los ojos hechos Fuente...*». Aquests primers versos conformen l'introit del poema, el qual «*expone una situación [...] que suscita su emoción y lo impulsa a prorrumper con “voz doliente”*» (Alarcos, 2000: 43) i, a més, afegeix que aquesta situació no és «*única y concreta, sino habitual y reiterada*» (*ibid.*). Es pot interpretar, així com en la incorporació citada anteriorment, la contraposició de desitjos en la persona de Don Joan: per una banda, el desig romàntic que desperta en ell la sensualitat carnal de la joventut i l'amor passional; per altra banda, es pot observar la pena per aquella vida que ha deixat de banda com a conseqüència d'escollir el camí del sacerdoci. A més, és interessant indicar que aquests desitjos que desperten en el jove sacerdot «*un ansia ardiente*» apareixen com a aldarull intern del personatge de forma reiterada al llarg de l'obra, característica que Alarcos extrau també a l'oda. Per tant, es pot observar un paral·lelisme entre la situació descrita per Fra Luis i la lluita interna del personatge de Don Joan.

5.2.- Incorporació de descripcions

Les següents diferències que tractarem són aquelles que fan referència a la incorporació de descripcions per tal de donar una major quantitat de detalls en determinats moments de la novel·la i, d'aquesta forma, tractar d'arrodonir les personalitats dels personatges i les seues qualitats així com l'ambient en el qual es desenvolupa l'acció.

La primera incorporació a la qual farem referència es pot observar en dos punts diferents de la novel·la. En un primer moment apareix al capítol 4 mentre Don Joan i Don Toni mantenen una conversa sobre França i el primer d'aquests menciona la Constitució de les Corts de Cadis. Una mica més endavant, al capítol 15 de la segona part, torna a aparèixer una incorporació que fa referència a la Constitució quan Don Joan escriu sobre l'escàndol provocat per Miss Moore:

CAT: —Pensi Vossa Mercè —em vaig atrevir a dir-li— que es mateixos que combatien En Napoleó proclamaren sa Constitució de les Corts de Cadis i sa llibertat de premsa. Guanyàrem amb ses armes, però s'invasor mos va contaminar. (p. 33)

CAS: —Piense vuesa merced —me atreví a decirle— que los mismos que combatían a Napoleón, proclamaron la *funes-ta* Constitución de las Cortes de Cádiz y la libertad de prensa. Vencimos por las armas, pero el invasor nos contaminó con las miasmas de la confusión. (p. 82)

CAT: És lamentable que, ocupant el tron de sant Ferran un rei tan bondadós com era Alfons XII, la moral pública depengués del caprici d'uns quants polítics sense escrúpols. Que em perdoni el senyor Sagasta, però si és vertaderament un home addicte a la monarquia, no havia d'haver donat mai al sobirà el trágala d'imposar-li un governador maçó. (p. 181)

CAS: Es lamentable que, ocupando el trono de san Fernando un rey tan bondadoso como era Alfonso XII, la moral pública se hallase al capricho de algunos políticos sin escrúpulos. *La Constitución, que no representa, en suma, sino la desconfianza de las democracias ante su natural señor; esteriliza la buena voluntad del monarca mejor dotado.* Que me perdone el señor Sagasta, pero si él es verdaderamente un hombre leal y adicto a la Monarquía, como ha dicho más de una vez, no debería haber dado al soberano el «trágala» de imponerle un gobernador masón. (p. 340)

Es pot observar en els dos fragments citats la visió que el narrador-personatge Don Joan dona de la Constitució de les Corts de Cadis. En el primer exemple, el personatge ofereix de forma directa la seua opinió sobre la Constitució titllant-la de «funesta» i, en el segon exemple, l'exposa com a culpable de la desfeta política que té lloc en aquell moment. Així doncs, en la versió castellana de la novel·la es pot observar de forma més clara la postura que pren Don Joan davant la democratització de l'estat i la declaració de la Constitució, fet que revela, alhora, el caràcter monàrquic de l'autor mateix de *Bearn o la sala de les nines*.

En aquesta segona part de l'obra s'observen dues incorporacions més que es poden presentar de forma conjunta degut a les seues característiques. Així doncs, la primera incorporació es troba en el capítol 15, en el fragment en què es reproduïxen els pensaments de Don Joan sobre el racionalisme del seu senyor. La segona incorporació es pot observar en el capítol 17, en el qual té lloc l'assassinat de Madò Coloma i uns dels sospitosos segons els habitants del poble és Don Toni perquè és l'únic que, segons ells, no acudeix a l'església. A continuació es mostren els fragments corresponents a ambdós capítols:

CAT: Fins a tal punt era racionalista, que tot quant s'englobava dins un sistema general, li semblava, en principi, acceptable i equitatiu. Per mor de tal filosofia, ell no sentia com a tragèdia ni la ruïna de la casa ni la manca de descendència. (pp. 181-182)

CAS: Hasta tal punto era racionalista, que todo cuanto se englobara en un sistema general le parecía, en principio, aceptable y equitativo. *No obstante las reservas mentales que siempre me inspiró su ortodoxia, creo que tal modo de ser implica sumisión a los designios del Supremo Hacedor y revela, por tanto, un espíritu fundamentalmente religioso. Lo que he llamado a veces su «epicureísmo» podría interpretarse como conformidad,*

	y la Iglesia tiene para designarlo una hermosa palabra, que es la de «resignación». Debido a tal filosofía, él no sentía como tragedia ni la ruina de su casa ni la falta de descendientes. (p. 341)
CAT: Jo puc assegurar que els dies de precepte no deixava mai d'anar-hi. Sobre les pràctiques de bruixeria, res més irrisori que acusar-me un home tan afectat de «les lumières», que havia fet seva la frase de Diderot: «La Raó és un llum molt dèbil: ve un nigromant i el m'apaga». (pp. 187-188)	CAS: Yo puedo asegurar que los días de precepto no dejaba de asistir a misa, e incluso que en la alcoba nupcial (en los últimos tiempos ocupada sólo por doña María Antonia) había mandado abrir un ventano que daba sobre el oratorio para, en caso de enfermedad, poder presenciar el Santo Sacrificio. Es cierto que lo hizo después de un viaje a El Escorial, donde la sombra de Felipe II le había impresionado profundamente. De todas maneras, para que la Historia y la Literatura influyeran sobre él en aquel sentido, parece que debía tener convicciones religiosas, y sé que las tenía, aunque un poco a su manera. En cuando a las prácticas de hechicería, nada parece más irrisorio que acusar de ellas a un hombre afectado por las «luces», que había hecho suya la divisa de Diderot: «La Razón es una luz muy débil: viene un nigromante y me la apaga». (p. 354)

Com es pot observar, aquestes dues incorporacions són extenses i comparten una mateixa funció: reivindicar la proximitat de Don Toni a la fe. En el primer exemple, Don Joan presenta al seu senyor com una persona fonamentalment religiosa i resignada als ideals cristians. En aquest mateix sentit, en el fragment del capítol 17, Don Joan exposa la bona fe de Don Toni, ja que assisteix els dies de precepte a missa i, també, la seua voluntat de reformar l'habitació per poder no deixar d'assistir a causa d'una malaltia. Aquestes incorporacions en la versió castellana detallen el vessant religiós de Don Toni el qual es troba una mica abandonat en la versió catalana. A més, també s'evidencia la contraposició que realitza Don Joan entre les creences espirituals del seu senyor i les seues idees racionalistes fins a tal punt d'indicar que el seu «epicureisme» el conduïa fins a la religió per mitjà de la «resignació».

5.3.- Incorporació d'argument

L'últim punt dintre de les incorporacions de text està destinat a les incorporacions d'argument que es poden observar en la versió castellana de la novel·la. Així mateix, és important indicar les característiques d'aquest tipus d'afegitons

i la seua diferència amb els fragments analitzats en els punts anteriors. Quan ens referim a incorporacions d'argument es fa referència a diferències observables en el transcurs de l'argument i l'acció, és a dir, a certes variacions que es troben en la versió castellana que entrebanquen la possible comprensió dels fets en contraposició amb la versió catalana. En aquest cas les incorporacions no completen la informació donada pel narrador o algun dels personatges com en el punt anterior, sinó que la incorporació d'aquest fragment varia el significat en certa manera del moment de l'acció en el qual es produeix.

La primera incorporació d'aquestes característiques que esmentarem es troba en el capítol 3 en que es narra l'escapada de Don Toni i Dona Xima a París:

CAT: Sobtadament, oncle i neboda desaparegueren: havien fugit a París. La campanada fou clamorosa. (p. 29)	CAS: Repentinamente, tío y sobrina desaparecieron: habían huido a París. <i>El señor se convertía en Fausto</i> . La campanada fue clamorosa. (p. 74)
--	---

Com es pot observar, la incorporació té a veure amb la gran influència i presència que té el mite de Faust i la representació i assistència d'oncle i neboda a l'estrena en París. Així doncs, aquesta incorporació té especial rellevància per la revelació d'argument que representa, ja que alguns estudiosos³ de l'obra villalonguiana han relacionat directament aquest mite amb la figura de Don Toni de Bearn i el seu comportament, concretament, a la primera part de la novel·la. Per tant, la incorporació d'aquesta frase en la versió castellana té la funció d'avançar al lector les característiques d'aquella escapada.

Si centrem l'atenció en la segona part de la novel·la, s'hi poden observar també diverses incorporacions. La primera d'aquestes es troba en el capítol 2, en el qual Don Joan recorda la pau que va viure durant els anys posteriors a la tornada de Dona Maria Antònia a la possessió i a la visita de madò Coloma:

CAT: Hi vivia una vella anomenada madó Coloma. Vivía tota sola, amb una cabra i un canet bord que li deien Trinxet. Ens explicà que, cada setmana, els seus nebots li duïen dos pans. (p. 116)	CAS: La habitaba una anciana llamada Madó Coloma. Vivía sola, con una cabra y un perrito bastando conocido por Trinchet. <i>Las personas timoratas pronosticaban que un día la hallarían asesinada, aunque no parecía verosímil que</i>
--	---

³ Un clar exemple d'aquest comportament i de la relació entre Don Toni i el mite de Faust l'esbossa Rosselló (1993: 60), el qual indica que «Don Toni admet que el mite de Faust [...] no li agrada, pensa que es "desaforat", però tot i això reconeix que l'anada a París amb Xima el va rejuvenir». Així mateix, unes línies més avall explica que «La relació de don Toni amb la maçoneria respon a aquesta etapa de la vida caracteritzada per l'aventura fàustica, que va més enllà del terreny amorós i es projecta en l'interès per la ciència» (*ibid.*).

	<i>nadie pudiera tener interés en matar a una mujer tan pobre y tan apartada del mundo. Nos explicó que cada semana sus sobrinos, que vivían a cosa de media legua, le daban dos panes. (p. 224)</i>
--	--

Tal i com apareix en el fragment de la versió castellana, la incorporació a la qual es fa referència té a veure amb el pronòstic de la mort de madò Coloma: «*Las personas timoratas pronosticaban que un día la hallarían asesinada*» (p. 224). Ens trobem, així, davant d'una incorporació que comparteix característiques amb la segona diferència esmentada en aquest punt, és a dir, amb la incorporació per la qual Don Joan indicava que Don Toni es convertiria en Faust. En aquest cas en concret, Don Joan ens indica als lectors que la vella madò Coloma seria assassinada, fet que es du a terme cap a la fi de la novel·la. Per tant ens trobem davant d'una incorporació d'argument rellevant per al transcurs de l'acció que té lloc en la segona part de la novel·la, ja que predisposa al lector a l'assassinat de madò Coloma.

La següent incorporació d'aquestes característiques que abordarem té relació directa amb la que tot just ha estat analitzada. No obstant això, la distància entre ambdues pel que fa a la seua aparició en la novel·la és digna de menció, ja que aquesta es troba en el capítol 17 en el qual es relata l'assassinat de madò Coloma i el mòbil i els possibles culpables d'aquell crim. En concret, la incorporació té a veure amb la medalla que la vella portava al coll:

CAT: També varen dir, i no es pogué saber d'on havia sortit, que la medalla robada a madò Coloma era francmaçònica, i amb aquest motiu, sense venir a tomb, s'hi tornà a mesclar el nom del senyor. (p. 188)	CAS: <i>La medalla que llevaba al cuello la difunta apareció a media legua de distancia de la cabaña, envuelta en un pañuelo que sus familiares reconocieron como de Madò Coloma. Al examinarla el Sr. Juez, resultó que no se trataba de ninguna imagen religiosa, sino de una pieza de bronce con signos que nadie pudo descifrar y que parecían orientales, tal vez masónicos. Aquello dio lugar a muchos comentarios, y como estos asuntos de masonería son siempre diabólicos, nadie se atrevía a salir de casa una vez anochecido. Por sí o por no, se pidió nuevamente al Gobernador que expulsara la pintora y, aunque no se atrevieron con el señor, la mancha que ha caído ya sobre la casa será difícil de borrar. (p. 355)</i>
--	--

Abans de comentar el fragment cal argumentar la decisió d'emmarcar aquesta diferència en el marc de les incorporacions i no dels canvis, ja que, com

es pot observar, si es comparen els fragments d'ambdues versions és completament visible que hi ha un canvi de text. No obstant això, ha estat considerada en aquest cas com una incorporació a causa del volum de text incorporat, les característiques que presenta i la informació que proporciona. Així doncs, la diferència ve donada per la medalla de madò Coloma que, com és ben sabut, fou regalada per Don Toni. En el fragment que correspon a la versió catalana la medalla desapareix, tanmateix, hom creu que era francmaçònica, mentre que en la versió castellana la medalla sí que apareix i el jutge després d'examinar-la conclou que era francmaçònica. La incorporació de la versió castellana en la qual troben la medalla li dona major versemblança a l'argument i a la fixació de la gent en la persona de Don Toni, fet que en la versió catalana resta únicament en elucubracions.

En el capítol 21, ja cap a la fi de la novel·la, es pot observar una altra incorporació d'argument igualment reveladora i amb les mateixes característiques que les dues analitzades en aquest mateix punt. En aquest cas la incorporació té a veure amb les intencions de Dona Xima quan torna a Bearn amb la caixa de bombons enverinats:

CAT: Dona Xima estava de bell nou inexplicablement satisfeta i cantussejava. De sobte començà a parlar de negocis. (p. 212)	CAS: Doña Xima se hallaba de nuevo inexplicablemente alegre y canturreaba. <i>No sé por qué se apoderó de mi la idea de que intentaba envenenar a los señores, pero eran tan absurdos que deseché aquellos pensamientos.</i> De pronto, empezó a exponer combinaciones financieras. (p. 392)
--	---

La incorporació, tal i com es pot observar, té a veure amb els pensaments de Don Joan pel que fa a les intencions de Dona Xima amb la caixa de bombons. Segons insinua el jove sacerdot, la neboda «*intentaba envenenar a los señores*», emperò rebutja aquests pensaments a l'instant. No obstant això, la idea de Don Joan té força en l'argument de la novel·la i més després de la lectura de l'epíleg en el qual els enviats de Bismarck evidencien la relació entre Dona Xima i la maçoneria, ja que amb la mort dels senyors els maçons tindrien millor accés a la sala de les nines. Així mateix, no resulta inversemblant aventurar la possible intencionalitat de la neboda dels senyors per dur a terme aquest crim, ja que Dona Xima resulta una persona fàcilment manipulable amb diners, joies i promeses. Per tant, en la versió castellana, la idea de Don Joan sobre aquesta intencionalitat no va mal encaminada cap a allò que estava destinat a ocórrer.

L'última incorporació d'aquestes característiques es troba en la darrera part del capítol 23, és a dir, en el desenllaç de la novel·la en el qual té lloc la mort dels senyors. En concret, aquesta incorporació es refereix a les últimes paraules del senyor de Bearn quan Don Joan li pregunta si ha tingut la intenció de suïcidar-se:

CAT: No obrí els ulls, però em va semblar que somreia imperceptiblement. (p. 222)	CAS: No abrió los ojos, pero me pareció que sonreía imperceptiblemente. Su respiración se debilitaba. ¿Habría entendido mis palabras? — <i>Suicidio...</i> —murmuró. (p. 408)
---	--

Tal i com es pot observar, en la versió castellana de la novel·la s'incorpora la resposta de Don Toni a la pregunta realitzada per Don Joan i es pot extraure una doble interpretació: per una banda, que el senyor ha decidit posar fi a la seua vida i així ho confessa al sacerdot; o bé, per altra banda, que no comprèn certament les paraules de Don Joan i les repeteix. No obstant això, aquesta incorporació té la intenció de conduir al lector a la idea que Don Toni s'ha suïcidat, fet que comporta una mostra final del seu possible paganisme. A més, també es pot extraure el simbolisme patent en aquesta última acció del senyor de Bearn amb l'elecció de posar fi a la seua vida i a tot allò que ell representa: una societat, un segle i un món.

VI.- SUPRESSIÓ DE TEXT

L'últim punt de la comparació de les dues versions de *Bearn o la sala de les nines* és aquell que fa referència a les supressions que es poden observar en el text. De la mateixa forma que en el punt anterior dedicat a les incorporacions, s'ha agafat com a base la versió catalana de la novel·la i s'ha comparat amb la versió castellana.

Tal com veurem a continuació, les supressions de text són bastant menys nombroses que els canvis o les incorporacions que s'han vist en els punts anteriors. No obstant això, algunes d'aquestes resulten interessants, i fins i tot claus, per a la interpretació de la novel·la.

La primera supressió a la qual farem referència es pot observar en la introducció de la novel·la, quan Don Joan s'adreça al seu amic Miquel perquè l'ajude en el «cas de consciència» que li suposa la publicació de les memòries de Don Toni:

CAT: Potser en aquesta angoixa radica l'amor que sempre li he professat i potser sia ella, l'angoixa, aquella salsa que segons el senyor necessiten els plats per a ésser mengívols. <i>Una cosa que no et vull amagar és que, en aquest plet moral sols podré admetre una solució que no s'oposi a les darreres voluntats del senyor i que, en cas de sorgir una divergència, em reserv el dret d'acudir fins a Roma. Si el mateix Papa em negava</i>	CAS: Es posible que en esta angustia se base el amor que siempre le he profesado, y es posible también que sea ella, la angustia, aquella salsa que, según el señor, necesitan los manjares a fin de resultar sabrosos. Para la mejor comprensión del problema he dividido mi exposición en varias partes, como si se tratara de una novela. (p. 58)
--	--

*el consentiment, em veuria forçat a aca-
tar els seus designis: emperò, si això
hagués de succeir, deman i esper de la
Misericòrdia Divina que la mort vengui
abans a alliberar-me de les meves tri-
bulacions.* Per a millor comprensió del
problema he dividit l'exposició d'aquella
vida estranya en tres parts, com si es trac-
tàs d'una novel·la. (p. 18)

Com es pot observar, en el passatge de la versió catalana es troba una porció de text més o menys extensa que ha estat suprimida en la versió castellana. Aquest fragment representa les possibles solucions que Don Joan concep per al seu «plet moral» i les conseqüències que comportaria la negativa per a la publicació de les memòries del senyor, que serien, al cap i a la fi, segons les paraules del jove sacerdot: «que la mort vengui abans a alliberar-me de les meves tribulacions»; és a dir, prefereix la mort abans de faltar a la paraula i a les últimes voluntats de Don Toni. Per tant, degut a la gran càrrega argumentativa i emocional que comporta aquest paràgraf resulta incomprendible la seua supressió en la versió castellana.

La següent supressió que es pot observar es troba repetida dues vegades al llarg del primer capítol i fa referència a la història de la família dels Bearn i als documents que acrediten la seua ascendència fins als anys de la Conquesta:

CAT: Cada any, el dia de sant Miquel, que és la festa patronal, el predicador al·ludeix que aquestes terres pertanyen als senyors des de la Conquesta. *Potser és veritat, encara que hi manquen els documents que ho acreditin.* «Sa nostra estirp —solia dir don Toni— és tan antiga que no té data. Se perd dins sa fosca.» La tradició oral, emperò, que els ha fet respectables i indiscutibles, no ha arribat a ésser reconeguda oficialment. *Ho hem de comprendre: hi manquen els documents.* (p. 21)

CAS: Cada año, en el día de San Miguel, que es la fiesta patronal, el predicador alude a que estas tierras pertenecen a los señores desde la Conquista. «Nuestra estirpe», solía decir don Antonio, «es tan antigua que no data; sus orígenes se pierden en la noche, cosa que nos cubre de prestigio». La tradición, que los hizo respetables e indiscutibles, no ha llegado a ser comprobada de manera oficial. (p. 61)

Tal com es pot observar, els fragments de la versió catalana recalquen la falta dels documents que acrediten la procedència dels Bearn i l'antiguitat de la seua estirp, així com de la possessió d'aquelles terres. Aquesta repetició és suprimida en la versió castellana, fet que comporta un major suport per a l'argumentació de Don Toni: «Es perd dins sa fosca» (CAT, p.21) i, més encara, en la versió castellana en la qual es pot observar com, a més, s'incorpora: «cosa que nos cubre

de prestigi» (CAS, p.61). Així doncs, l'eliminació de la repetició que es troba en la versió catalana tan sols reafirma eixe possible prestigi que pot tenir la família dels Bearn, ja que no existeixen documents que refuten tal argument. Per tant, en la versió catalana les paraules de Don Joan quan afirma que «manquen els documents» (p.21) té la intenció de posar l'accent en la possible bastardia de la família dels Bearn, mentre que la seua supressió en la versió castellana permet de continuar amb el mite dels Bearn.

Així mateix, si continuem en el capítol 1 de la primera part podem observar una tercera supressió quan Dona Maria Antònia veu per primera vegada a Don Joan i centra la seua atenció en els ulls de l'infant:

CAT: —Mira, Tonet, quin infant —digué dona Maria Antònia—. <i>¿T'has fixat en sos uis?</i> (p.22)	CAS: —Mira, Tonet, qué niño tan hermoso —dijo doña Maria Antonia. (p.63)
---	--

La supressió d'aquesta frase en la versió castellana comporta una manca d'informació rellevant per a la comprensió dels possibles llaços familiars que es poden establir entre Don Joan i Don Toni. Diversos autors (Larios 2007; Johnson 2002; Rosselló 1993) s'han pronunciat pel que fa a la insistència de Villalonga a utilitzar aquesta referència als ulls de Don Joan per tal de suggerir la seua semblança amb Dona Xima. A més, Dona Maria Antònia reivindica aquesta semblança: «Anys més tard, Dona Maria Antònia, que començava a perdre facultats, a declinar, m'assegurà que aquella criatura m'assemblava a mi» (CAT, p. 8). Per tant, l'expressió que utilitza la senyora de Bearn resulta rellevant per a la futura comprensió de la resta de referències que es presenten en la novel·la pel que fa als possibles llaços familiars de Don Joan amb la casa dels Bearn i a les semblances del sacerdot amb els membres que la formen.

VII.- CONCLUSIONS

L'ambigüitat ha estat una constant en la producció literària de Llorenç Villalonga, així com també en la seua vida. Incongruències, falses dates i mitges veritats han poblat els discursos de l'escriptor mallorquí fins al punt de no conèixer amb certesa la data exacta de redacció de l'obra que li va comportar el reconeixement com a escriptor o la llengua original amb la qual va ser concebuda. El misteri que tenia les parets de la sala de les nines es va expandir fins calar la totalitat de la novel·la i tot allò que l'envoltava.

Així doncs, la finalitat d'aquesta investigació ha sigut esbrinar quina de les dues versions de l'obra fou concebuda en primera instància. Per tant, la comparació duta a terme en els darrers apartats del present article així com l'estudi i anàlisi de les diferències observades entre les dues versions de la novel·la ens ofereixen arguments per tal d'oferir una possible resposta al misteri que ens concerneix des de fa vora setanta anys.

Si centrem en un primer moment l'atenció en els apartats corresponents a les incorporacions de text i a les supressions de text es pot observar com en la versió castellana de la novel·la apareixen una major quantitat de descripcions i incorporacions d'argument, així com també de personatges històrics, que no apareixen en la versió catalana; així mateix, si es realitza la comparació a la inversa queda patent com les supressions són molt menys nombroses i transcendents. Per tant, d'aquesta primera ullada superficial a les diferències trobades es pot extraure la idea que un autor quan realitza una reescriptura d'una novel·la es troba més versat a realitzar incorporacions per tal d'esclarir certs aspectes de la trama que no pas a suprimir text.

Tanmateix, si ens endinsem en les diferències que es corresponen amb el primer apartat es poden observar alguns canvis de text interessants per a poder arribar a una conclusió. Ens referim a aquells canvis que l'autor va utilitzar per tal d'ajustar certes inversemblances i incongruències que apareixien en la versió catalana de la novel·la. Així doncs, podem trobar el primer canvi que fa referència a l'interval d'hores que varen transcórrer entre la mort de Dona Maria Antònia i de Don Toni el qual es troba ajustat en la versió castellana per tal de coincidir amb allò descrit en l'últim capítol de la segona part; el canvi que correspon a la quantitat de diners que Don Toni deixa a Don Joan que resulta més versemblant en la versió castellana si es té en compte la situació econòmica de la família; el canvi que fa referència a la distància que hi ha entre la possessió dels Bearn i el poble, la qual es ajustada en la versió castellana per tal de resultar factible en la narració; i, també, el canvi que resulta més transcendent, l'edat de Don Joan al llarg de la novel·la, la qual, com s'ha argumentat en l'apartat corresponent, coincideix en la versió castellana i no en la catalana.

Per tant, si es tenen en compte les incorporacions i supressions de text i els canvis que s'han esmentat la resposta al misteri resulta una mica més visible. Segons els resultats que s'han obtingut de la comparació de les dues versions podem dir que les declaracions de Vidal Alcover (1983) pel que fa a la redacció en un primer moment de la novel·la en llengua catalana i una posterior traducció al castellà resulten més congruents si es tenen en compte, sobretot, els canvis exposats per tal d'ajustar certs aspectes de la novel·la en versió catalana i la incorporació d'una gran quantitat de text en la versió castellana. Així doncs, segons aquests indicis, Llorenç Villalonga degué escriure en un primer moment la novel·la de *Bearn o la sala de les nines* en llengua catalana i, posteriorment, va realitzar la versió castellana la qual va ser publicada en 1956. Tanmateix, quan la versió catalana va veure la llum el 1961, l'escriptor utilitzaria el primer manuscrit que va concebre en català i no una traducció de la versió castellana, ja que altrament les diferències entre ambdues versions resultarien mínimes.

VIII.- BIBLIOGRAFIA

Alarcos, E. (2000) «La oda VIII de Luis de León». *Anejo*, 18, pp. 37-48.

Bedford, R. (2006) «La poesía como un idioma divino: Fray Luis de León y su Noche serena». *Especulo: Revista de Estudios Literarios*, 33. <https://webs.ucm.es/info/especulo/numero33/nserena.html>

- Porcel, B., Villalonga, L. (2011). *Les passions ocultes. Correspondència i vida. Epistolari complet (1957-1976)*, ed. a cura de R. Cabré, Barcelona, Edicions 62.
- Colegio San Cayetano (s.f.) *Historia del Colegio San Cayetano*. <https://www.colegiosancayetano.com/index.php/es/quienes-somos/historia>
- Corneille, P. (1981-1987) *Oeuvres complètes*, ed. a cura de G. Couton, París, Gallimard, 3 vols.
- Ferrà-Ponç, D. (1997) *Escrips sobre Llorenç Villalonga*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Freud, S. (2016) *Un recuerdo infantil de Leonardo da Vinci*, Madrid, Amorrortu.
- Harrison, P. (2017) «“I Believe Because it is Absurd”: The Enlightenment Invention of Tertullian's Credo», *Church History*, 2, pp. 339-364.
- Johnson, P. (2002) *La tafañera posteritat. Assaigs sobre Llorenç Villalonga*, Benissalem, Col·lecció Casa Museu Llorenç Villalonga.
- Larios, J. (2007) *Llorenç Villalonga i la fi del món*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Pomar, J. (1984) *Primera aportació a l'epistolari de Llorenç Villalonga*, Ciutat de Mallorca.
- Pomar, J. (1995) *La raó i el meu dret. Biografia de Llorenç Villalonga*, Mallorca, Editorial Moll.
- Porcel, B. (1987) *Els meus inèdits de Llorenç Villalonga*, Barcelona, Edicions 62.
- Rosselló, P. (1993) «*Bearn o la sala de les nines*», de *Llorenç Villalonga*, Barcelona, Les Naus d'Empúries.
- Simbor, V. (1999) *Llorenç Villalonga a la recerca de la novel·la inefable*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Triadú, J. (1982) *La novel·la catalana de postguerra*, Barcelona, Edicions 62.
- Valero de Bernabé, L. (2013) «La Nobleza Balear: Instituciones Nobiliarias del Reino de Mallorca», *Hidalguia*, 358-359, pp. 329-390.
- Vidal Alcover, J. (1981) «La societat mallorquina en l'obra de Llorenç Villalonga», *Maina*, pp. 18-29.
- Vidal Alcover, J. (1987) «Llorenç Villalonga», *Catalònia*, pp. 12-15.
- Villalonga, L. (1931) *Mort de Dama*, Mallorca, Gràfiques Mallorca.
- Villalonga, L. (1936) *Madame Dillon*, Mallorca, Imprenta Vich.
- Villalonga, L. (1952) *La novel·la de Palmira*, Mallorca, Moll.
- Villalonga, L. (1985) *Bearn o la sala de las muñecas*, ed. a cura de J. Vidal Alcover, Madrid, Cátedra.
- Villalonga, L. (1993) *Bearn o la sala de les nines*, ed. a cura de J. A. Grimalt, Barcelona, Edicions 62.